

ZONGULDAK YÜKSEK MAADİN VE SANAYİ MEKTEBİ KONGRESİ

Bu sunum, 9-10 Kasım 2006'da "Dünden Bugüne Zonguldak'ta Madencilik Eğitimi" konulu etkinlikte gerçekleştirilmiştir.

Prof. Dr. Bektaş AÇIKGÖZ,

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı (ZKÜ)

Doç. Dr. Tuğrul ÜNLÜ,

Kongre Sekreteri (ZKÜ)

1954 yılında yayımlanan İş Dergisi'nin 20-159 no'lu sayısında Refik Fenmen, Zonguldak Yüksek Maadin ve Sanayi Mektebi'nin açılmasından kapanmasına kadar geçen süreçte yaşananları kendi dilinden anlatırken makale şu cümlelerle başlar.

"Bizde ekseriya atılan kuvvetli adımlar ve ümit verici teşebbüsler sonradan ferdi ve sosyal etkenlerin tesiri altında duraklayıp geriler."

Cumhuriyet'in ilk Yüksekokulu

17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihlerinde toplanan İzmir İktisat Kongresi'nin en önemli sonuçlarından biri de "Maden Sorunları" görüşülürken alınan "*En mühim bir servet kaynağı olan madenlerimizin kendi fen adamlarımız tarafından ilmi bir surette tetkik edilmesi*" kararı olsa gerektir. Bu karar sanki bir yıl sonrasına tutulan bir ışık gibidir. Çünkü 20 Ekim 1924 (20 Teşrin-i Evvel 1340) tarihinde İktisat Vekâletine bağlı olarak Zonguldak Maden Mühendis Mektebi-i Âlisi (Zonguldak Maden Mühendisi Yüksek Okulu) öğretime başlar. Okulun açılışı ve öğretime başlaması savaş yorgunu ve yoksulu olan yeni Cumhuriyet'in ilk önemli eğitim

atılımıdır. 1930 yılında Ankara'da toplanan "Sanayi Kongresi"nden sonra ise okulun adı "Yüksek Maadin ve Sanayi Mühendis Mektebi" olarak değiştirilir (Kalyoncu, 2006).

Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu genç Cumhuriyet'in ilk yüksekokulunun başına Mehmet Refik Fenmen getirilir. Mehmet Refik Fenmen, adı pek yaygın olarak bilinmese de bir mühendis, bilim adamı ve aydın bir yöneticidir. Anne tarafından Sadrazam Mithat Paşa'nın torunu olan Fenmen, Halep valisi Vefik Bey'in oğludur. 1882 yılında Preveze'de doğan Fenmen, Saint Benoit Fransız Lisesi'ni bitirmiş, sonra Lozan Üniversitesi'nin Matematik-Fizik Bölümü'nden ve daha sonra da 1906'da Liège Üniversitesi'nin Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden üstün başarı ile yüksek mühendis olarak mezun olmuştur. 5 Mart 1951'de hayata gözlerini yumduğunda ardında telif ve tercüme 33 makale ve kitap, çağdaş bilime yönelik geliştirdiği ders programları ve yüzlerce proje, yetiştirdiği yüzlerce mühendis ve ülkesine hizmet edecek beş aydın çocuk bırakmıştır (TMMOB, 2006).

Fenmen, Zonguldak Yüksek Maadin ve Sanayi Mektebi'ne geliş amacını şöyle açıklamaktadır; "*Bu sevim-*

li endüstri bölgesinde, kurulacak bir mektebde, İstanbul Yüksek Mühendis Mektebi'nde (Mühendishane-i Berri-i Humayun'dan ayrılarak sivil idareye geçen okul), gerek talebelik hayatımda gerek sonraları, hükümetimizin emriyle yapmış olduğum müşahede ve tetkiklerime, güzel bir tatbik sahası bulmuş olmak benim için büyük bir mazhariyet idi. Bundan başka ilim müessesemizin Anadolumuzun her tarafında yayılmasını, memleketin tealisine (yükselme, gelişme), yalnız bir iki merkezden değil, fakat bütün vatandaşların el ele verecek, kendi ihtisaslarına göre, diğer bölgedeki çalışmalara yardım etmelerini mes'ud (mutlu, sevinçli) bir teşebbüs telakki etmişim" (Fenmen, 1954).

Maden mektebi ilk kurulduğunda, Zonguldak'ta, iki katlı mütevazı bir binaya yerleşmiş, üç sınıflı, orta okul mezunu kabul eden bir orta derecede yatılı bir okuldu. Bu okulda sadece basit kimya laboratuvarı vardı. Parasız ve yatılı öğrenci kabul eden bu okul, çoğunluğu Anadolu'dan gelmiş fakir fakat okuma isteği azmiyle yanıp tutuşan öğrencilerle dolmuştu. Fenmen okulunu anlatırken, *"talebesinin madencilğe olan sönmez aşkı, muallimlerin fedakarlığı bu mütevazı müesseseye canlı bir ruh veriyor, emin bir istikbal vaad ediyordu. Karadeniz'in madenlere yakınlığı, arazisinin vüs'ati müessesenin inkişafını temin edecek başlıca unsurlardan idi"* demektedir. Çok kısa sürede hızlı bir gelişme gösteren bu okul, yabancı dilde eğitim yapan, öğrencilerini yurtdışı stajlara gönderen, sosyal ve sportif etkinlikleriyle (basketbol, atletizm, futbol ve tenis) küçük fakat günümüz koşullarında bile çağdaş sayılabilecek bir üniversite kimliği kazanmıştır. Mezunları ülkemizin çok farklı yörelerinde, yurt madenciliğinin gelişmesine katkıda bulunacaklardır. Bunlardan bazıları da, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli kömür havzası olan Zonguldak'ta madencilik çalışmalarını sürdüreceklerdir. Zon-

guldak havzasını geliştiren ve o yıllarda yüksek sayılabilecek miktarlarda kömür üretimi sağlayarak demir-çelik endüstrimizin gelişmesine katkı koyan bu mühendislerdir. Okul, dört dönem içerisinde 70 mühendis yetiştirir ve 1931 yılında tam olarak bilinmeyen bir nedenle kapatılır. Ancak, Zonguldak'ta maden mühendisliği eğitimi, Maden Tatbikat Mektebi (MTA), Zonguldak Maden Teknik okulu (MEB), Zonguldak Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi (ZDMMA), Hacettepe Üniversitesi-Zonguldak Mühendislik Fakültesi (HÜZMF) ve halen Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'nde (ZKÜ), 1924 yılından günümüze kadar aralıklarla da olsa devam etmiştir.

Zonguldak ili, Cumhuriyetin ilk yıllarında henüz sanayileşme sürecinde olan ülkemizin kömür ve demir-çelik fabrikalarıyla, kent kültürüyle önde gelen bir şehri olmasına karşın, günümüzde ülke ekonomisine binen bir yük gibi bakılan kömür ocakları ile yavaş yavaş kaderiyle yüzyüze bırakılmış yorgun bir şehir görünümündedir. Atatürk'ün Zonguldak'a geldiğinde (1935) söylemiş olduğu *"Zonguldak'ın derin toprakları altındaki serveti madeniye ne kadar kıymetli ise, bizim nazarımızda Zonguldak da o kadar çok kıymetli bir vilayetimizdir"* söylemi sanki bugün unutulmaya yüz tutmuşçasına kulak ardı edilmektedir.

Seksenüç yıllık Cumhuriyet geçmişine sahip bu kentin ülkemizin sanayileşmesindeki önemi ve lokomotif olma özelliği unutulmaya veya unutturulmaya çalışılsa da, şehrin koynunda sakladığı doğal hazine karaelmas, üstün nitelikli taşkömürü rezervleri, ilerideki nesillere de hizmet edecektir.

Ne mutlu ki; kent, tarihini unuttuğunu bir kez daha göstermiştir. Zonguldak Kültür Eğitim Vakfı (ZOKEV) önderliğinde birincisi 2005 yılında gerçekleştirilen "Kent Tarihi Bienali"nde masaya yatırılan Zongul-

da; Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Türkiye Taşkömürü Kurumu ve Maden Mühendisleri Odası'nın 9-10 Kasım 2006 tarihlerinde ortaklaşa düzenlediği "Dünden Bugüne Zonguldak'ta Madencilik Eğitimi" temasıyla bir kez daha mercek altına alınmıştır. Yüksek Maadin ve Sanayi Mektebi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin neredeyse bugünkü gelişmiş üniversiteleriyle yarışacak düzeydeki eğitim potansiyeli, okul içi demokrasisi ve üniversite kültürü, Atatürk devrimlerinin günümüz insanında bir kez daha hayranlık uyandıracak ölçüde etkin olduğunu göstermektedir. Bu etkide şüphesiz o dönemde yetişmiş bilim insanlarının bilgisi ve kültürünün yanı sıra ülke sevgisi ve fedakârlıkların payı büyüktür. Bugün dillerden düşmeyen Onuncu Yıl Marşımız, o dönemde bu okulun yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biri olan ünlü şairimiz Behçet Kemal Çağlar tarafından yazılmıştır. "Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan" dizelerini ona yazdıran coşku da aldığı eğitim ve içinde hissettiği Cumhuriyet sevgisinden değil midir?

İki gün süren "Yüksek Maadin ve Sanayi Mektebi Kongresi - Dünden Bugüne Türkiye'de Madencilik Eğitimi" etkinliği içerisinde Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Zonguldak'ta maden mün-

disliğı ve madencilik eğitimini içeren bildiriler sunulmuş, Cumhuriyetin ilk yıllarında Zonguldak'taki kent kültürünün, Atatürk'ün Zonguldak'a gelişi ile ilgili sürecin anlatımının yanı sıra ikinci dönem mezunu şair-mühendis Behçet Kemal Çağlar'ın hayatı ve şiirleri tanıtılmış, eski mezunlarla söyleşi yapılmıştır. Kongre süresince katılımcılara açık olan, "Maden Mektebi - Eski Zonguldak" fotoğraf sergisi de geçmiş-i görselleştirmesi açısından oldukça beğeni toplamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan devrimler, sanayileşme hamleleri çok güçlüdür. Sosyal, kültürel ve endüstriyel açılardan neden aynı hızla ilerleyemediğimizin, veya ilerlemenin önündeki engellerin nedenleri araştırılmalıdır. Bu soruların yanıtları için gereken ipuçları da Cumhuriyet tarihinin derinliklerinde bulunabilecektir.

Kaynakça

Kalyoncu, H., (2006), Emekli Eğitimci-Yazar, *Kişisel görüşme*.

Fenmen, R., (1954), *Zonguldak Yüksek Maadin ve Sanayi Mektebi*, İş Dergisi, 20 -159, s.21-27.

TMMOB, (2006), *Mühendislik-Mimarlık Öyküleri II*, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği, TMMOB yayını.

Odamız Bayrağı,
Gümüş Madenci Rozeti ve
Madenci Heykelini
Merkez ve Şubelerimizden
Temin Edebilirsiniz.